

MEDDISCIPLINARNI ELEMENTI V BRALNEGEM ODZIVU NA HEMINGWAYEV ROMAN *KOMU ZVONI*

Irma Kern

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 316.74:821.111(73)–311.6.09Hemingway E.:028(=163.6)

Prispevek osvetljuje meddisciplinarne elemente v odzivu slovenskih bralcev na roman Ernesta Hemingwaya *Komu zvoní*. Ugotavlja, kako se skozi bralno recepcijo odraža povezovanje literarne fabule z zgodovinskimi dejstvi, obenem pa razišče (sociološko pogojene) prvine družbene stvarnosti, ki so posredno vplivale na bralni odziv literarno osveščenih mladih slovenskih bralcev. Odkriva, da mladi bralci s povezovanjem različnih znanstvenih disciplin, npr. povezovanje zgodovinskih dejstev s sociološkimi in psihološkimi elementi v zgodbi, spoznavajo v besedilnem svetu romana vrednote, ki omogočajo globljo recepcijo in usposablajo današnjega bralca za vrednotenje preteklih dogodkov v španski državljanski vojni, posredno pa tudi v slovenski zgodovini.

Meddisciplinarni elementi, slovenski bralci, bralna recepcija, družbena stvarnost, besedilni svet.

The paper highlights the interdisciplinary elements in the response of Slovene readers to the novel *For Whom the Bell Tolls* by Ernest Hemingway. It discusses how the reception by readers reflects the integration of literary fable and historical fact, as well as investigating the (socio-specific) elements of the social reality which have a direct impact on the response of literary conscious young Slovene readers. It searches for the elements of the reading response which reflect that young readers, by linking various scientific disciplines, for example the integration of historical fact with sociological and psychological elements in the story, recognise values in the textual world, which allow today's reader to evaluate events in the Spanish Civil War and, indirectly, in Slovene history.

interdisciplinary elements, Slovene readers, reading reception, social reality, textual world

1 Uvod

V pričujočem prispevku skušamo odkriti meddisciplinarne elemente v bralnem odzivu na Hemingwayev roman *Komu zvoní*, ki se kažejo v bralčevem povezovanju zgodovinskih in socioloških dejstev v pomembnem trenutku družbene stvarnosti, ki jo roman ozavešča v slovenskem literarnem prostoru, in v širjenju odprtosti mladih slovenskih bralcev za drugost in drugačnost ob obravnavi romana v srednji šoli s spodbujanjem poglobljanja njihovega zunajliterarnega znanja o svetu in medčloveških odnosih. O pomembni vlogi spodbujanja povezovanja znanja različnih znanstvenih disciplin za bolj poglobljen bralni odziv razmišljajo sodobni strokovnjaki, ki

ugotavljajo, da interdisciplinarni pristop pri obravnavi literarnih del spodbuja motivacijo mladih bralcev v tem smislu, da niso več usmerjeni le v posnemanje dejstev in ponavljanje vsebine, ampak v problemski pristop. Literatura obsega veliko med seboj povezanih disciplin, ki bralcu v kontekstu ponujajo več vidikov razumevanja besedilnega sveta. Zato je interdisciplinarni pristop, ki v procesu literarne socializacije tako učencem kot učiteljem predstavlja način za razumevanje funkcije in estetske vrednosti specifičnega literarnega dela, pomemben.

V procesu medpredmetnega povezovanja dobijo bralci t. i. »veliko sliko«, ki naj bi razjasnila bistvene elemente, ti elementi pa

omogočajo nova spoznanja in ne pa samo interpretacije posameznega literarnega dela. Interdisciplinarnost naj bi omogočila mladim bralcem, da pridejo do zaključkov s pomočjo kritičnega mišljenja. Boža Krakar Vogel je že v svoji študiji *Novejši pogledi na pouk književnosti* (1992) poudarila, da je namen izobraževalnega procesa tudi v tem, da širi funkcionalno književno znanje. V procesu literarne socializacije je to možno doseči z natančnim branjem in ustrezno interpretacijo literarnih besedil.

Pomembna disciplina, ki pogosto omogoča poglobljeno razumevanje besedilnega sveta v literarnem delu, je zgodovina. Zgodovinska dejstva velikokrat predstavljajo kontekst literarnemu besedilu, v katerem jim avtor vdahne življenje oz. oživi že pozabljene svetove ali dogodke v različnih literarnih oblikah. V pedagoškem procesu ima učitelj pri mladih bralcih možnost vzpostaviti zavedanje o medsebojni prepletenosti literarne zgodbe in zgodovinskih dejstev, pri čemer v njih vzbudi željo po razumevanju konkretnih preteklih dogodkov, kar omogoča globlji bralni užitek in razširja bralčevo znanje in vedenje o svetu, o ljudeh in medsebojnih odnosih. Dobro poznavanje zgodovinskih dogodkov bralcu omogoča bolje razumeti aktualno dogajanje v svetu in mu pomaga oblikovati lasten pogled na družbo in posameznika. V prispevku bomo skušali osvetliti, kako so v slovenskem prostoru mladi bralci skozi interdisciplinarni pristop pri obravnavi Hemingwayevega romana *Komu zvoní* zaznali prepletanje zgodovinskih in socioloških dejstev z estetsko strukturo besedila, kar se je odrazilo v njihovem bralnem odzivu.

Roman *Komu zvoní* je glede na čas, v katerem ga je bral Hemingwayev sodobnik in ga bere današnji bralec, izgubil konkretno aktualnost ter pridobil na zgodovinskem in občečloveškem pomenu. Ob izidu je bilo to sveže napisano delo o pravkar končani državljanski vojni, ob zavesti nove vojne, ki se je v Evropi začela pol leta po zmagi fašistov v Španiji. Čeprav je v slovenskem prostoru prevod izšel leta 1950, deset let za izvirnikom, je bila bližina vojne še močno prisotna v zavesti ljudi, tako da je vzbudil zelo pozitiven bralni odziv, kar kažejo tudi pogosti kritiški zapisi o romanu. Nekateri kritiški zapisi (Kozak 1952: 387) v romanu o španski državljanski vojni vidijo zrcalno podobo načina vojskovanja slovenskih partizanov. Danes nekateri že menijo, da je *Komu zvoní* zgodovinski roman,¹ ne več aktualno živ in kritičen, ampak glede na dogajalni čas – pripoved o minulih dogodkih pred dobrimi sedemdesetimi leti (Barbarič 2004: 65).

Ko primerjamo družbeno situacijo v času ob izidu prevoda po drugi svetovni vojni z današnjim časom, je najbolj očitna oddaljenost tematike o španski državljanski vojni, ki današnjemu bralcu v veliki meri preprečuje, da bi brez dodatnih informacij razbral, kaj natančno se je dogajalo na fašistični in na republikanski strani, še manj so mu jasne republikanske frakcije, o katerih roman neposredno govori. Pri tem lahko predpostavimo, da je prikaz konkretnih zgodovinskih in političnih razmer tista razsežnost romana, ki brez posebne razlage ne more zaživeti, zato je za sodobnega bralca to področje izziv, da se seznaní in poveže zgodovinske in sociološke

¹ Žanrska oznaka zgodovinski roman (Barbarič 2004: 65) za roman *Komu zvoní* je vprašljiva, ker se ne opira na sodobno pojmovanje zgodovinskosti. Miran Hladnik (2009: 37) loči dva pojma: zgodovinski roman in časovni roman. Mejo med zgodovinskim in časovnim romanom določi dogovor, da v časovnem romanu pripoved o preteklosti določa avtorjeva posebna izkušnja tega časa, v zgodovinskem romanu pa ne. Za umestitev nekega besedila med zgodovinske romane je potrebna določena literarnozgodovinska vednost: avtorjeva rojstna letnica, njegova morebitna vpletenost v dogodke, o katerih poroča ipd. Roman, ki govori o drugi svetovni vojni, je vojni roman, če ga je napisal nekdanji udeleženec ali avtor, ki je vsaj doživel ta čas, zgodovinski roman je, če ga je napisal avtor, rojen po vojni in brez izkušnje tistega časa. Po tej definiciji je *Komu zvoní* vojni roman.

elemente, ki predstavljajo ozadje doživljaj-skemu območju romana.

2 Posebnosti okoliščin branja prevoda romana *Komu zvoní*

Roman *Komu zvoní* prinaša v slovenski prostor zgodovinsko izkušnjo španskega naroda, ki je posredno spodbudila refleksijo o razčlovečenju posameznika in razklanosti slovenskega naroda med NOB. Zanimalo nas je, kako sodobni mladi bralec v besedilnem svetu romana zaznava humano dimenzijo medsebojnih odnosov in vrednot, ki so se oblikovali v izjemnih razmerah, in kakšen je njegov odnos do bivanjskih vprašanj, ki jih odpira besedilo. Njihov odziv zrcali, kako so ob branju poglobili svoje zgodovinsko znanje o obravnavani tematiki in ga povezali z razmišljanjem o vlogi posameznika v kritičnih trenutkih družbenega dogajanja.

Specifična vojno-ljubezenska tematika romana *Komu zvoní* je na Slovenskem prisotna od leta 1950, ko je izšel prvi prevod romana v slovenščino (prevajalec Janez Gradšnik), vendar je roman še vedno aktualen, saj so ga slovenski bralci poglobljeno brali v šolskem letu 2005, ko je državna maturitetna komisija za slovenščino delo izbrala za maturitetni roman oz. za enega od dveh romanov maturitetnega sklopa. Slovenski bralci v šoli pri pouku književnosti spoznajo le nekaj osnovnih dejstev o ameriškem romanu 20. stoletja, nikakor pa ga do zdaj niso obravnavali tako poglobljeno, kot se je to zgodilo v letu, ko je bil obvezno maturitetno besedilo.² To nas je vodilo k raziskavi meddisciplinarnih elementov v bralnem odzivu na roman *Komu zvoní*, pri čemer smo preučili in analizirali globino bralčevega odziva na osnovi maturitetnih esejev slovenskih dijakov, saj v njih razbiramo informacije o interdiscipli-

narnem povezovanju različnih znanj, ki omogočajo boljše razumevanje in sprejemanje vrednot.

3 Meddisciplinarni elementi v bralnih odzivih na roman *Komu zvoní*

3.1 Predstavitev gradiva

Preučili smo bralne odzive na roman *Komu zvoní* v pisnih odzivih slovenskih srednješolcev, ki so leta 2005 opravljali maturo iz slovenščine. Izbrani motivi v dogajalni zgradbi romana so bili naslovne teme esejskih besedil, ki so jih kot del maturitetnega izpita iz materinščine dijaki pisali v junijskem in v avgustovskem maturitetnem roku. V celoti je bilo v raziskavo zajetih sto maturitetnih besedil esejskega tipa, za katere smo dovoljenje za obravnavo v raziskovalne namene pridobili pri Državnem izpitnem centru, kjer esejska besedila hranijo v arhivu kot maturitetno dokumentarno gradivo.

Osnovni namen našega preučevanja je bil raziskati, kako celovito so doživeli besedilo mladi bralci, ki so pisali o svojih bralnih doživetjih romana *Komu zvoní* v esejih³ z vnaprej določenimi naslovi. Pri tem smo odkrivali, s katerimi elementi svojega odziva dokazujejo, da ima besedilo aktualno vrednost v našem kulturnem okolju tudi v sodobnem času. Glede na namen našega preučevanja smo določili kriterije, s katerimi smo odziv na roman merili opisno po presoji, kakšno in kako zahtevno vrsto duševnih odzivanj bralcev kažejo, oz. smo jih razdelili po posameznih taksonomskih stopnjah (Krakar Vogel 2006: 14). Besedilne odzive na roman *Komu zvoní* smo razčlenili po naslednjih elementih: doživljajsko odzivanje na prebrano besedilo, poznavanje besedila in celostno razumevanje njegovega poteka, analiza (razčlenjevanje besedila), primerjanje in

² V letu 2005 je bilo deset tisoč dvesto maturantov.

³ Vzorec preučevanih esejev je obsegal pisne odzive različno izkušenih bralcev, ki so v bili procesu ocenjevanja maturitetnih nalog ocenjeni v razponu od nič točk (najslabša ocena) do petdeset točk (najboljša ocena). To dejstvo navajam le kot informacijo o raznolikosti preučevanih besedil, medtem ko sem v bralnih izzivih iskala in izluščila elemente, ki so navedeni v drugem poglavju tega prispevka.

vrednotenje besedilnih elementov. Zanimalo nas je, ali je predhodna interdisciplinarna obravnava romana pri pouku, zlasti seznanjanje z zgodovinsko situacijo v Španiji in Evropi v času pred drugo svetovno vojno, vplivala na njihov odziv oz. na njihovo lastno bralno interpretacijo. Ugotavljali smo, kaj roman *Komu zvoni* slovenskemu bralcu pripoveduje danes, s katerimi elementi ga nagovarja, ali ga spodbuja, da spoznava in razmišlja o življenjskih praksah, ki so drugačne od njegove lastne izkušnje, kako vrednoti posamezne elemente besedilnega sveta, ali in kako razširja njegovo vedenje o preteklosti, o značilnih družbenih pojavih v obravnavanem času in kako širi meje njegove strpnosti. Ugotovljena spoznanja imajo določen kulturnocivilizacijski potencial tudi v luči zavedanja, da so preučevani bralni odzivi nastali med mladimi bralci, ki po opravljeni maturi izobraževanje nadaljujejo na univerzitetnem nivoju. Njihova literarna izkušnja vpliva na oblikovanje lastnega odnosa do sveta in družbenih vprašanj, kar je pomembno tudi s stališča širše družbene skupnosti, ki jo bodo pomagali oblikovati s svojim lastnim pogledom na vprašanja našega bivanja.

3.2 Ponazoritev elementov bralnega odziva na roman *Komu zvoni*

Pisci esejskih besedil v preučevanem vzorcu bralnih odzivov so kot izhodišče za pisanje oz. lastno interpretacijo v obliki esejskega besedila dobili odlomek iz romana Ernesta Hemingwaya *Komu zvoni*,⁴ ki govori o fašističnem poboju gverilske skupine republikancev. Skupina, ki jo je vodil preizkušeni gverilec El Sordo, je priskočila na pomoč Robertu Jordanu in skupini Pablovih gverilcev, ki so načrtovali razstrelitev mostu, da bi frankistom onemogočili nadaljevanje ofenzive na vojnem območju okrog Segovie. El Sordo in njegova skupina so bili likvidirani po dolgotrajnem upiranju in obleganju, v katerem so fašisti nadnje poslali letala. Pablova

skupina jim ni mogla priskočiti na pomoč, ker bi to pomenilo tudi njihovo smrt.

Navodila za pisanje interpretacijskega odziva so bila:

Odlomek povezuje dvoje pretresljivih vojnih dogodkov: prvi se je zgodil neposredno pred odlomkom, drugega napoveduje Anselmo v svoji molitvi. Ali bi znali povzeti oba dogodka in razložiti, kako ju povezuje starčeva molitev? Kako bi na podlagi celotnega romana označili osebe, nastopajoče v odlomku, in primerjali njihov odnos do vojne in ubijanja? Katere slogovne in motivne značilnosti ustvarjajo tragično in slovesno razpoloženje? Kako bi ovrednotili vlogo in pomen odlomka v celotnem romanu?

Pri razčlenjevanju meddisciplinarnih povezav v bralnih odzivih smo odkrili nekaj zanimivih elementov, ki kažejo, da sodobni bralci znajo povezati svoje bralno doživetje v novo doživetje s pomočjo predhodnega znanja iz drugih področij, npr. slikarstva. Kot ponazoritev navajamo odlomek iz besedila, ki ponazarja določen značilni element odziva, ki ga podrobneje analiziramo.

Odlomek 1

[...] Oba dogodka kažeta na krutost te vojne, s katero ni bilo rešeno prav nič. Ob tem pa moram omeniti sliko znanega slikarja Salvadorja Dalija, ki je lepo naslikal špansko državljansko vojno, pokaže namreč vse krutosti, ki so se dogajale med to vojno. [...] Romana nisem bral s čistim srcem oziroma se mu nisem čisto predal. Ker se mi vojna, pobijanje in politika gnusijo in upirajo v vseh pogledih! (Odlomek iz eseja št. 4.)

Bralčeva interpretacija vojnih dogodkov je skopa in posplošena, vendar pa svoje doživetje izvorno obogati z likovno metaforo. Opozori na podobo trpljenja v oljni sliki *Španija*⁵ Salvadorja Dalija, ki z vizijami nadrealističnega sveta ponazarja grozote španske državljanske vojne. Tako v relativno površnem odzivu bralec vendarle preseneti z določeno mero izvornosti, ki daje slutiti, da je sporočilo romana razumel na način, kot ga

⁴ Odlomek, Ernest Hemingway, 1998: *Komu zvoni*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 338–340.

izraža Dalijeva slika: grozote vojne so bile katastrofalne za špansko ljudstvo. Bralčevo sprejemanje preteklosti je obogateno s pomenom, ki ga ima v prikazovanju španske tragedije Dalijeva slika, katere vrednost in sporočilna moč sta zaznamovala njegov spoznavni svet že pred branjem romana ali pa je bil ob branju v pedagoškem procesu spodbujen k spoznavanju umetniških del s podobno tematiko.

V nadaljevanju omenimo še primer odziva, ki kaže, da Hemingwayevo besedilo omogoči poglobljanje bralčevega zgodovinskega in sociološkega znanja o totalitarnih sistemih v prejšnjem stoletju. Meddisciplinarni pristop k besedilu je spodbudil bralčevo osebno doživljanje posebnih življenjskih praks, v središču je življenje španskih gverilcev, ki ga bralec osvetli z opisom njihovega delovanja.

Odlomek 2

V gverilski skupini so bili večinoma izkušeni borci, ki so že večkrat sodelovali pri razstreljevanjih raznih objektov, med drugim tudi pri zadnjem napadu na vlak, ki ga je organiziral Jordanov prijatelj, ruski komunist Kaškin. (Odlomek iz eseja št. 15.)

Z negativno vlogo ruskih komunistov v španskem državljanskem boju se je pisec esejskega besedila seznanil šele ob branju romana. Ob soočenju z vplivom dveh totalitarnih ideologij, fašizma in ruskega stalinizma, je v svojem mentalnem svetu literarno doživetje povezal z novimi spoznanji o zgodovinskem in družbenem dogajanju. Vživetje v to perspektivo je spodbudilo oblikovanje njegovega kritičnega pogleda do pretekle družbene stvarnosti.

3.3 Ugotovitve

Vpliv interdisciplinarne obravnave besedila se kaže v dobrem poznavanju zgodovinskih

dogodkov v španski državljanski vojni, kar je bralcem omogočilo, da so se do njih tudi opredelili. V skupini gverilcev so se osredotočili predvsem na Pilar, v kateri so bralci spoznali poteze revolucionarke La Pasionarie, ki je bila simbol španskega državljanskega boja. Primerjava z revolucionarko kaže, da je bralce branje romana spodbudilo k branju dokumentarnega gradiva o španski državljanski vojni, s čimer so razširili tudi svoje zunajliterarno znanje o družbenozgodovinskih okoliščinah vojne v Španiji. Pomembno vlogo so pripisali tudi Pilarinemu možu Pablu, ki je s svojim nasprotovanjem Jordanu bralce opozarjal na Jordanov nezavidljiv položaj tujca v skupini, pri tem pa so občutljivejši bralci razmišljali o razmerju med človekovo pravico do svobodne izbire in njegovo dolžnostjo, da deluje za skupnost. Ob spoznanju, da je individualno ravnanje v izjemnih življenjskih razmerah oz. na robu smrti nesprejemljivo, ker ogroža vse pripadnike skupnosti, so ozavestili pomen dobrega v posameznikovem delovanju za sočloveka, pri čemer so bralni vtis povezali s sodobnim humanističnim odnosom do sveta.

Poznavanje zgodovine je bilo za razumevanje razmerij med vojskujočimi silami v prikazu španske državljanske vojne nujno. Ob tem so poglobili vedenje o uničujoči moči fašizma, ki ga je v Španiji udejanjal desničarski general Franco ob podpori nacistične Nemčije in fašistične Italije, pri tem je prav iz Španije svoj uničevalni vpliv razširil na vso Evropo oz. svet v drugi svetovni vojni. Funkcionalno znanje, ki naj bi bilo eden izmed ciljev interdisciplinarnega pristopa v razumevanju besedila, se kaže v dejstvu, da je roman spodbudil razmislek o že nekoliko oddaljeni polpretekli zgodovini, s čimer naj bi tudi sodobnim generacijam omogočal oblikovati miroljuben pogled na svet in predvsem zavest o tem, kako pomembna je posameznikova

⁵ Slikar Salvador Dali je naslikal oljno sliko z naslovom *Španija* (1936–1938, olje na platnu, 91 x 60,2 cm, muzej Boymans von Beuningen, Rotterdam). Podoba ženske, ki s svojim telesom povezuje vojskujoče se strani in je utrujena naslonjena na nočno omarico, je simbol španske državljanske vojne (Descharnes 1977: 123).

aktivna vloga v preprečevanju vsega, kar tepta človeka in njegovo dostojanstvo.

Hemingwayeva predstavitev pozitivnega in negativnega v delovanju republikanske strani izkušene bralce vodi k prepoznavanju značilne hemingwayevske strukture besedila, dovršeno zgrajene s kratkimi povedmi in z obilico dialoga, v kateri začitijo izrazito moč pisateljeve umetniške besede in pri tem povežejo svoje znanje zgodovine, sociologije in psihologije z estetskimi elementi, po katerih presoja umetniško strukturo besedila literarna veda oz. stilistika.

Vojna tematika je bralce spodbudila k razmisleku o tragiki, ki jo je pod fašizmom doživel tudi slovenski narod, ob tem pa so obudili dogodke iz naše polpretekle zgodovine, tudi slovenski bratomorni boj. Konkretna bralčeva aktualizacija je spodbujena z medpredmetnim povezovanjem zgodovinskih in socioloških dejstev o naši preteklosti. Poglobljenih razmišljanj v tej smeri ni bilo, iz česar sklepamo, da je sodoben bralec pragmatično usmerjen bolj v sedanost in prihodnost kot v preteklost. Motiv za tako sklepanje dobivamo učitelji v vsakodnevem srečevanju z mladimi bralci, kjer se pri pouku književnosti v času naraščajočega števila elektronskih in tiskanih medijskih vplivov vsako leto bolj srečujemo s pojavom površnega odnosa do prebranega, ki onemogoča bralčevo celostno aktualizacijo (Grosman 2004a: 156).

V skladu z navedenimi ugotovitvami je tudi dejstvo, da se bralci površno odzivajo na razlike med kulturnimi vrednotami besedilnega sveta prevoda in svojimi lastnimi kulturno pogojenimi shemami. Tako ob besedilu *Komu zvoni* obravnavajo splošna »človeška« vprašanja, ki jih odpira besedilo, pri čemer pogosto prehitro posplošujejo ugotovljene značilnosti besedila. Na tem segmentu bi spodbujanje meddisciplinarne obravnave lahko ponudilo možnosti za odkrivanje novih, globljih pomenov. Usmerjenost k obravnavi univerzalno človeških vprašanj lahko prinese pomenske redukcije in omejitve, ki jih je

mogoče preseči le z medkulturno naravnano in občutljivo obravnavo.

4 Sklep

Spodbujanje interdisciplinarnega pristopa v recepciji literature vključuje pojem znanja iz različnih področij (npr.: zgodovina, politika, sociologija, psihologija, umetnost), ki ga bralci uporabijo za globlje razumevanje besedilnega sveta. To omogoča, da so njihovi odzivi avtonomni in bolj osebni, poleg tega tak pristop poveča prostor njihove ustvarjalnosti v opomenjanju besedilnega sveta literarnega dela.

Vsebinski elementi bralnih odzivov dokazujejo, da je spodbujanje interdisciplinarnega pristopa pri branju literarnih besedil, ki v kontekstu obravnavajo pomembne zgodovinske dogodke, kot npr. Hemingwayev roman *Komu zvoni*, pedagoška metoda, ki pri mladih bralcih omogoča širjenje znanja o preteklosti, kar pomembno vpliva na oblikovanje njihovega današnjega pogleda na svet, in deluje medčasovno, saj pozornost bralcev usmerja v pogosto zanemarjeno razbiranje kulturnih vrednot, ki so prevladovale v času, v katerega je postavljeno dogajanje v romanu. Ker spodbuja uvid v drugačnost pretekle človeške izkušnje, bralce navaja tudi k razmisleku o vrednotah, ki osmišljajo njihovo življenje v sodobni družbi. Interdisciplinarna obravnava besedila prispeva k oblikovanju bralčevega pogleda na temeljna življenjska vprašanja, pri čemer pa se zave, da mu roman dokončnih odgovorov na dilemo o razmerju med svetom in v njem delujočim posameznikom ne daje. Poiskati jih mora sam in v tem procesu mu bralna izkušnja z besedilom, ki bralca nagovarja tudi po dovršeni jezikovno-slogovni izrazni plati, omogoča veliko bralnega užitka.

Literatura

- FOWLER, Roger, 1986 (1996): *Linguistic Criticism*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- GROSMAN, Meta, 2004a: *Zagovor branja: bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Sophia.

- GROSMAN, Meta, 2004b: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- HEMINGWAY, Ernest, 1950: *Komu zvoni*. Prevedel Janez Gradišnik. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- HEMINGWAY, Ernest, 2004: *For Whom the Bell Tolls*. London: Arrow Books, The Random House Group Limited. (Prvi natis 1941. Velika Britanija: Jonathan Cape Ltd. Obnovitev avtorskih pravic: Mary Hemingway 1968.)
- HLADNIK, Miran, 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- JUVAN, Marko, 2006: *Literarna veda v rekonstrukciji: uvod v sodobni študij literature*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- KRAKAR VOGEL, Boža, AMBROŽ, Darinka, ŠIMENC, Brane, 2006: *Od spisa do eseja*. Ljubljana: DZS.
- KOZAK, Juš, 1952: Komu zvoni. *Novi svet* 6. 387–415.
- Predmetni izpitni katalog za slovenščino na maturi 2005*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- SHORT, Mick (ur.), 1989: *Reading, Analysing and Teaching Literature*. London, New York: Longman.
- SNELL - HORNBY, Mary (ur.), 1986: *Übersetzungswissenschaft – eine Neuorientierung. Zur Integration von Theorie in Praxis*. Tübingen: Francke.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 2003: Ali beremo maturitetne romane z užitkom? *Jezik in slovstvo* 48/1. 7–20.